

Geniet som knäckte de tyska koderna var svensk

Nu har Finlands regering protesterat mot de svenska planerna på permanent avlyssning av all utlandstrafik. Uppenbarligen passerar den finska telefontrafiken ut i världen över svenskt område och ingen i Finland är road av den svenska tjuvavlyssningen.

Förmodligen kommer den svenska regeringen att svara att det är ingen fara, diskretion hederssak. Regeringen kunde lika gärna svara att internationell tjuvavlyssning är en gammal svensk tradition som nådde sin höjdpunkt under andra världskriget. Även då var Finland uppkopplat.

Frågan ställdes på sin spets den 9 april 1940 då Hitlers arméer ockuperade Danmark och Norge. Den tyska regeringen sände då en skarp not till den svenska där det bland annat hette att "tyska regeringen förväntar att inga hinder möta för telegram- och telefontrafik från tyska myndigheter i Norge till Tyskland genom ledningar som gå genom Sverige".

Inga problem, svarade regeringen och kopplade in avlyssningsapparat på samtliga ledningar. Skrivarna kunde nedteckna allt som sades och all teletrafik som sändes till Berlin. Den var det bara att skriva av. Det var ytterst värdefull information som kom den vägen.

Men så började det hända saker. Texterna blev alltmer obegripliga. Tyskarna hade kopplat in den dåtida världens modernaste maskin för chiffer, resultatet av många års forskning på tyska Siemens. Maskinen kallades "der Geheimschreiber".

Den svenska avlyssningscentralen installerades på Karlaplan 4 i Stockholm. Den första personalen bestod av fem teknologer med fem kontorsflickor som hjälp. De bearbetade allt material de fick in via trådspaning, telespaning och signalspaning, men ingen av teknologerna kunde tyda den nya mystiska tyska texten.

Uppdraget gick till den geniale matematikprofessorn i Uppsala, Arne Beurling. Han placerades i största hemlighet i en villa längst ute på Elfviks udde på Lidingö. Där satt han och grubblade ett par veckor. Eftersom detta var långt före datorernas tid var papper och penna hans enda redskap, samt fjärrskrivare som oupphörligt matade in fler hemliga texter till honom.

Plötsligt en dag meddelade han att saken var klar. Hur han kommit på gåtans lösning avslöjade han aldrig. "En trollkarl avslöjar aldrig sina trick", brukade han svara då han fick frågan.

Inte nog med det. Beurling konstruerade snabbt en dechiffreringsapparat som gjorde det möjligt att automatiskt byta chiffernycklar då tyskarna gjorde det och få fram klartext. Apparaten tillverkades av L M Ericsson. Beurling hade lyckats med något som ingen av västmakternas eller Sovjets skickligaste underrättelseexperter hade klarat. Den internationella

auktoriteten på området, David Kahn, skriver i den klassiska ”The codebreakers”: ”Den kanske främsta kryptoanalytiska prestationen som utfördes under andra världskriget var Arne Beurlings lösande av Siemens Geheimschreibers hemlighet.”

Det som hjälpte Beurling var de tyska kryptoteknikernas alltför stora arbetsbörda. De blev trötta och gjorde fel, så tack vare den mänskliga faktorn kunde Beurling bryta upp hemligheten.

Inom kort visste de svenska myndigheterna exakt vad tyskarna gjorde i Norge och vad de rapporterade till Berlin därifrån. Dessutom kunde de, vilket var minst lika viktigt, läsa allt som sändes till och från den tyska legationen i Stockholm. Där hittades till exempel namn på svenskar som samarbetade med tyskarna, legationens alla analyser av läget i Sverige och vad man visste om det svenska försvaret. Svenska underrättelsetjänsten kunde nu tappa av inte bara den tyska ledningen mellan Oslo och Berlin utan även alla förbindelser mellan Oslo och resten av Norge samt ledningen mellan Stockholm och Berlin. Snart kom också en ledning till Helsingfors.

Med tiden var mer än 500 svenskar sysselsatta med den tyska telegramtrafiken. De knäckte mer än en kvarts miljon tyska telegram. Allt detta var naturligtvis oerhört hemligt. De anställda fick inte någonstans nämna vad de sysslade med.

Ändå läckte hemligheten till slut ut genom springpojken Allan Nyblad som hade kommunist sympatier och därför skvallrade för Sovjets ambassad. Hans arbete var att ila med de utskrivna hemliga meddelandena mellan Karlaplan och försvarsstabens nya byggnad på Östermalmsgatan 87. På vägen dit brukade han smita in i en liten lägenhet där han ångade upp kuverten och fotograferade av innehållet. En stund senare kunde madame Kollontaj på Sovjets legation läsa hemligheterna och skicka vad hon ville vidare till Moskva.

I juni 1941 fick tyskarna ett tips från den finska underrättelsetjänsten om att svenskarna hade knäckt deras koder. Tyskarna ändrade genast teknik – men svenskarna hängde med. Då den tyska uppmarschen mot Sovjet inleddes midsommaren 1941 var den svenska försvarsstaben väl underrättad. Då tyskarna förde in trupper till Finland var Sverige lika väl informerat, och informationerna kunde man använda i handelsförhandlingarna med Tyskland. Verksamheten pågick till 1944.

Vad hände med geniförklarade Arne Beurling? Jo, efter kriget togs han över till Princeton-universitetet i USA där han fick överta Albert Einsteins arbetsrum. Han avled 1986.